

PR. DR. VLĂDUȚ-IULIAN ROȘU, *ANTIMISUL: ORIGINE, ISTORIE ȘI SFINȚIRE*, EDITURA „BASILICA”, BUCUREȘTI, 2023, 382 P.

*Sub egida prestigioasei Edituri „Basilica” a Patriarhiei Române a apărut, recent, în condiții grafice deosebite, cartea părintelui Vlăduț-Iulian Roșu (slujitor al Catedralei Mitropolitane „Sfântul Spiridon Nou” din București), *Antimisul: origine, istorie și sfințire*, putând fi socotită o continuare a tezei de doctorat a sfinției sale: *Istoria veșmintelor liturgice din Răsăritul Ortodox de la origini până la Sfântul Simeon al Tesalonicului (+1429)*, Ed. Cuvântul vieții, București, 2022.*

Cartea este segmentată în 5 capitole, fiecare cu subcapitolele aferente, textul fiind precedat de *Introducere* și succedat de *Concluzii*, *Anexe* și *Bibliografie*.

În *Cuvântul înainte* autorul afirmă că lucrarea a fost realizată din îndemnul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în acest sens a întreprins mai multe călătorii de studii în Grecia, Germania, Austria și a vizitat numeroase locuri din țară (biserici, mănăstiri, muzee) și aduce mulțumiri persoanelor care l-au sprijinit.

În *Introducere* se arată că subiectul aparține paramenticii, știință care se ocupă cu modul de confecționare a textilelor religioase (p. 18), este ilustrat stadiul actual al cercetării, „cercetarea originii și istoriei antimisului a debutat în a doua parte a secolului al XIX-lea, odată cu lucrarea teologului rus Constantin Nikolskij, *Despre antimisele Bisericii Ortodoxe Rusești*, Sankt Petersburg, 1872” (p. 19), în limba română, prima lucrare dedicată antimisului a fost cea a diac. Nica M. Tuță, *Sfântul Antimis. Studiu istoric, liturgic și simbolic*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943 (p. 23) - și sunt enumerate sursele lucrării.

Capitolul I: *Legătura dintre Sfânta Masă, iliton, aer, epitaf și antimis* face câteva precizări foarte necesare, de ordin istoric, liturgic și simbolistic, despre cel mai sfânt loc din Altar, Sfântul Jertfelnic sau Sfânta Masă (p. 30), constatând că „în primele secole creștine, Sfânta Euharistie era săvârșită fie pe mese obișnuite din lemn sau de piatră, fie direct pe mormintele martirilor, în martyrii sau în biserici” (p. 39), precum și despre obiecte textile liturgice legate, sub aspectul interpretării mistagogice, de îngroparea Mântuitorului:

Sfântul Epitaf utilizat în procesiunile de la Vecernia și Utrenia Sâmbetei Mari, Sfântul Aer - acoperământul Cinstitelor Daruri, ilitonul - pânză care acoperă Sfântul Antimis.

Capitolul al II-lea: *Antimisul: un altar portabil* constituie partea principală a lucrării și prezintă: etimologia, originea, materia, forma, dimensiunile, evoluția istorică, iconografia, simbolismul Sfântului Antimis și includerea sfintelor moaște.

Etimologia termenului antimis (anti = în loc de - în greacă și mensa = masă – în latină) indică însăși funcția acestuia de a fi întrebuințat în loc de Sfânta Masă (p. 55). „Folosirea altarului portabil era un obicei comun în secolele VII-VIII, atât în Orientul Îndepărtat, cât și în Apus” (p. 66). Includerea sfintelor moaște în antimise datează de la Sinodul al VII-lea Ecumenic sau la scurt timp după aceea. „Sfintele moaște sunt unse de Episcop cu Sfântul și Mare Mir și învelite în ceară, apoi cusute într-o pungă sau într-un mic buzunar din material textil din partea din spate a antimisului” (p. 82). Dacă până în veacul al XIV-lea, au existat în uzul Bisericii antimise din lemn, apoi au fost confecționate din in sau mătase, de formă dreptunghiulară sau pătrată. Nu există un canon în care să se încadreze iconografia antimiselor, aceasta evoluând de la reprezentarea Sfintei Cruci și a însemnelor Pătimirilor Domnului, la forma de astăzi ce include icoanele Sfinților Evangheliști, Plângerea lui Iisus la mormânt și chiar alte scene din viața Mântuitorului. Textele imprimate cuprind numele episcopului consacrat, anul sfințirii, parohia de detinație.

După ce aduce la cunoștința cititorilor că cel mai vechi antimis păstrat datează din 1149 și se află în Catedrala „Sfântul Ierarh Nicolae” din Novgorod (Rusia), iar pe teritoriul țării noastre, cel mai vechi antimis provine de la biserica din Poienile Izei, jud. Maramureș, semnat de Episcopul Ieremia Tissarowsky de Lvov (1607-1641) în 1632 - păstrat la Muzeul Mitropoliei Clujului, Părintele Roșu descire un mare număr de antimise, din secolul al XII-lea până în zilele noastre provenind din Grecia, Muntele Athos, Rusia, Ucraina (reținem antimisul Sfântului Mitropolit Petru Movilă al Kievului (+1646) din 1633 - anul hirotonirii și instalării sale, păstrat la Muzeul de Artă Decorativă din Kiev), Serbia, Egipt și Macedonia de Nord.

Remarcăm că Sfântul Antimis, simbol al comuniunii euharistice a parohiei cu episcopul locului, al continuității apostolice și a comuniunii cu Biserica Universală, „posedă toate caracteristicile unei Sfinte Mese: este sfințit printr-un ritual similar, este uns cu Sfântul și Marele Mir și stropit cu aghiasmă și conține în ele sfinte moaște de martir...sfințirea lui este o prerogativă episcopală” (p. 44).

Capitolul al III-lea: *Evoluția ritualurilor de sfințire a antimiselor* este dedicat rânduielilor consacării acestor obiecte liturgice. „Prima mărtu-

rie despre ritualul consacării lor provine de la Theodor Balsamon (secolul al XII-lea)” (p. 154), iar „cea mai veche rânduială de sfințire a antimisului provine din secolul al XIV-lea și se află în *Evhologhionul* 104 din Biblioteca Patriarhiei Alexandriei - Cairo” (p. 165). În limba română pentru prima oară ritualul apare în *Dumnezeiasca Liturghie* tipărită în 1679 de Sfântul Mitropolit Dosoftei al Moldovei (1671-1674/ 1675-1686). Autorul expune rânduiala așa cum apare în 5 codici, două *Evhologhioane* grecești și două cărți de cult românești: *Slujba Sfințirii Bisericii* (1897 - rânduială alcătuită de Episcopul Chesarie Resmeriță Sinadon, locotenent de Mitropolit al Moldovei între 1860 și 1863) și *Târnosirea sau Slujba Sfințirii Bisericii* (2012 - rânduiala actuală)

În capitolul al IV-lea: *Scoaterea din uz a antimiselor deteriorate* care are o mai mică extindere, autorul abordează și această problemă, consemnând două practici: cea grecească care presupune arderea antimiselor vechi și cea rusească, pe care o urmează și Biserica Ortodoxă Română, păstrând antimisele vechi în schevofilachioane sau muzee.

Capitolul al V-lea: *Vechi antimise de pe teritoriul Țărilor Române păstrate până astăzi* înfățișează un număr mare de antimise, dintre care reținem pe cele ale ierarhilor canonizați (Antim Ivireanul, Calinic de la Cernica, Varlaam, Pahomie de la Gledin, Iacov Putneanul, Iosif Naniescu, Andrei Șaguna) și pe cele ale Patriarhilor României. „În Țările Române, cele mai vechi antimise au fost tipărite în limba slavonă, cele grecești găsindu-se într-un număr relativ mai mic...erau aduse în această zonă, de regulă, de patriarhii sau episcopii greci din Orient, care veneau la domnitorii români pentru a primi ajutor sau susținere financiară” (p. 201). Cel mai vechi antimis cunoscut în Țara Românească este cel al Mitropolitului Luca din Cipru (1602-1629), din 1604, provenit de la schitul Brădetu (Argeș) care nu se mai păstrează, în timp ce în Moldova cel mai vechi antimis amintit în documente este cel din 1429 al Mitropolitului Damian (+1447). Cel mai vechi antimis păstrat al unui Mitropolit al Ardealului este cel al lui Ioasaf din 1682, iar al unui ierarh din Banat este cel al Mitropolitului Ioanichie Martinovici al Timișoarei (1710-1721) din 1715. Tot aici se face referire și la antimisele vechi ale Bisericii Române Unite cu Roma care au avut aceeași iconografie și inscripții cu cele ortodoxe, până la mijlocul secolului al XIX-lea când vor fi concepute în stil neoclasic.

Concluziile sunt succinte și și sintetizează calitativ conținutul lucrării.

Anexele completează demersul investigativ conținând: I. *Rânduiele de sfințire a antimiselor în Evhologhioanele vechi bizantine*, II *Rânduiele de sfințire a antimiselor în Evhologhioanele/Arhieraticoanele noi grecești* (1999, 2006 și 2007) și III. *Rânduiele de sfințire a antimiselor în limba română*.

Bibliografia este bogată și actuală - autorul dovedind o bună stăpânire a metodelor de selectare a surselor -, cuprinzând: izvoare, dicționare și enciclopedii, cărți de specialitate, articole și studii și resurse on-line, cu titluri în diferite limbi: română, latină, greacă (din epoca patristică, dar și contemporană), sârbă, bulgară, ucraineană, engleză, franceză, germană, italiană.

Venind să umple un gol existent în literatura teologică românească contemporană, cartea de față, foarte bine structurată, cu o impresionantă bogăție de informații, are un caracter interdisciplinar evident (Liturgică, Artă creștină, Iconografie, Istorie bisericească), este una de mare valoare, iar autorul demonstrează un spirit caracterizat de multă minuțiozitate, putere de analiză și sinteză, echilibru și discernământ.

DACIAN BUT-CĂPUȘAN